

Något om Julfirandet i våra bygder i äldre tider.

Redan tidigt på hösten började förberedelserna för julen. Så fort säden var inbärgad och potatisen upptagen skulle fåren tvättas och klippas. Man tvättade ~~fåren~~ alltid fåren för att ullen skulle bli bättre att karda. Sedan skulle linet brytas och skäcktas. När detta var gjort, tog man fram spinnrocken och husets döttrar eller pigor fingo flitigt sitta vid var sin spinnrock från tidigt på morgonen till sent på kvällen. Utav linet spanns sytråd och garn till varp till tyget, som man sedan vävde. Utav ullen skulle spinnas garn till inslag till vadmal och stampetyg till nya kläder åt karlarna till jul. Till kvinnorna vävdes finare ylletyg. Man färgade garnet själv sådant man ville ha det. Så färgade man i stenmossa, björkebark, mjölnaris och dylikt. Tiden före jul var en brådiskande tid man fick inte ägna många timmar åt sömnen. Redan vid ett eller tvåtiden var man uppe för att börja arbetet. Kvinnorna för att sätta sig vid spinnrocken och karlarna begiva sig ut på logen för att eftertröska. Den som slog slagen i logen först om morgnarna ansågs vara den flitigaste bonden. Tröskningen skulle om möjligt vara avslutad till jul. Byskomakare och byskräddare hade mycket bråttom till jul. Så fort man hade fått tyget vävt och iordning hämtades skräddaren hem för att sy kläder till familjen. Var och en utav familjens medlemmar skulle ha nya kläder till jul. När skräddaren

4
hade sytt färdigt och förnyat familjen i ett hem, begav han sig till
en annan gård. Sedan hämtades skomakaren som skulle sy nya skor åt
familjen, man lät bereda lädret själv, som skulle bliva till skor. Det
tjockaste lädret syddes till stövlar och pjäxor till karlarna och
det tunnaste syddes till skor till kvinnorna. Skomakaren liksom skrädd-
aren hade gesäller som följde honom, den yngste av gesällerna skulle
bära lästaknippan. När det var undanstökat med skräddare och skoma-
kare, började det övriga julstöket, som bestod av bryggd, bak, slakt
och rengöring. Det var vanligt, att det skulle slaktas både gris och
fårstek. Den bästa talgen undantogs för att användas vid ljusstöp-
ningen. Köttet och fläskets saltades ned i kar, köttet torkades sedan
för att ^{det} bättre skulle hålla sig framemot vårsidan och sommaren. Man
lagade till all slags god mat såsom sylta och isterband, man hackade
köttet till isterband på en bockeka och lagade till mycket ister-
band dessa rökades litet för att den bättre skulle hålla sig. När
slaktet var undanstökat och vart och ett på sin plats, skulle det
bakas till jul. Det var av vikt att man fick brödsäder tröskad och
ränsad i god tid så att man fick mjölet malet som skulle användas
till julfaket. Man skulle baka så mycket bröd till jul så att det
räckte till påsk. Det bakades flera sorters bröd såsom grovt bröd
slaglimpor, vörtbröd, fint bröd och kringlor. Grovt sammalet mjöl sik-
tades på en fin sikt, som kallades florsikt detta mjöl bakades till
fint bröd, som benämnes med grantabröd. Sedan siktades på ett grovt
säll mjöl, som skulle bli till grovt bröd, detta kallades tagelsövat
bröd. Sedan bakades bröd utav grovt sövat mjöl, och hälften rå riven

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

2951

Slakt

Julfaket

potatis och hälften kokt malen potatis, som maldes på särskilda potatiskvarnar. Denna deg slog man och blandade kryddor i och sedan fick den och självjäsa ett dygn innan det jästades med surdeg eller jäst dricka som användes till att jästa brödet med. Sedan bakades en vört som kallades vörtbröd, till detta bröd tog man enbärsöl till spad. Detta bröd skulle bli mycket gott. När brödbaket var färdigt skulle det bakas en myckenhet av kringlor. Utav skalat kornmjöl och sävatrågmjöl, bakades alla sorters kringlor såsom sjuhåla, trehåla och tolvhålakringlor. Degen rullades ut i långa längder och lades ihop så att det blev många hål i kringlorna. Sedan bakades alla sorters kringlor, som liknade grisar, hästar, kor, tuppar och tomtar. Till husfadern bakades lebar, som voro cirka 30 centimeter långa med två hack i vardera ändan. Dessa hack skulle gömmas till våren, och då blöttes de upp i en skål med mjölk, och då bonden var ute och körde sin åker första gången, bars denna skål ut till honom och då skulle han sätta sig på en jordfast sten och äta upp det. Dessa lebar buro namnet Våraxar. Var och en utav familjens medlemmar skulle ha sig en Julahög utav alla sorters kringlor, dessa lades i rad på stora bordet julaftonskväll. När man hade bakat julebaket färdigt skulle julölet bryggas. Man hällde maltet i ett kar och stänkte med litet kallt vatten så stod det orört några timmar. Sedan hälldes kokande vatten på och detta stod fyra o fem timmar. Sedan ställdes bryggdkaret i ordning, i botten på karet lades små fina enepinnar, som kallades rastabittar därpå lades litet ren halm

3
2951

Brygd.

Sedan hällde man på maltet, som man förut blött i baljan. Det första som rann av blev det bästa julölet detta kokades upp och skummades på väl och jästades sedan. Detta julöl kallades "vört". Sedan hällades på mera vatten på brygdkaret. Det som då rann av blev en grad sämre och kallades dricka. Vill man sedan hålla på mera vatten på maltet så blev drickat svagare för var gång.

När man så var färdig med slakt bak och bryggd så återstod ljusstöpnigen, Vid slaktet undantogs den bästa taljen, som användes till ljusstöpnigen. En tränkärna användes vanligtvis för detta ändamål. Denna hällades ungefär halv med vatten, som skulle vara kokande, taljen smältes och hälltes i kärnan. En stega eller en annan ställning till att hänga ifrån sig ljusen på göres i ordning, ljusvekearna avmättes i lagom långa längder och knöts en ögla i ena ändan. Dessa trädades på en sticka två eller tre åt gången och doppas ner i taljen och lyftes upp för att kalna för att på nytt doppas ner igen, detta upprepas flera gånger tills man får dem som man vill ha dem. Man stöpte också ett trekluygit ljus, som skulle stå på bordet i julaftonskvällen. Så hade man till sist rengöringen efterallt föregående arbete. Allt skulle göras grundligt rent, koppar tenn och mässingskärl skulle blankas så att det sken som solen. Tak och fönster, väggar och dörrar, skåp och hyllor skulle skuras. På den tiden fanns inga skurborstar utan man använde en hopbunden halmvätska sand och vatten till att skura med, sedan sköljdes med rent vatten och torkades med en trasa. I byalag gick man ofta till varandra för att hjälpas åt med att skura, som ingalunda var något lätt arbete för ingenning fick

tagas förbi, allt skulle vara rent och prydligt.

Dagarna före jul hade karlarna mycket bråttom med att köra hem ved och hugga den. All veden som kördes hem skulle huggas upp och läggas in i vedboden och vedbacken skulle städas och göras snygg till dess julen gjorde sitt intåg.

Tomasmässenatt fingo inga hjul snurra. Kvarnar och alla andra verk skulle stanna alla hantverkare skulle taga fritt spinnrockar fingo heller inte gå. De som inte åttlydde detta utan trot sade fingo obehag av olika slag. Det var en mjölnare som inte tog hänsyn till Tomasnatten. Utan lät kvarnen gå för full maskin, han hade nämligen bråttom med att mala till jul. På slaget tolv stannade kvarnen utav sig själv och ett dån hördes. Det var omöjligt för mjölnaren att få kvarnen igång igen. Så gick han ut för att se vad som fattades då fick han se en liten grinande gubbe som satt och höll det stora vattenhjulet.

Julen var en glädjens och fridens högtid de som då ägde litet mer av detta jordiska goda glömde ej bort de mindre lottade utan skänkte dem litet utav varje såsom bröd, kött och ett ljus. Knekten skulle också ha sin beskärda del till jul som bestod av en kaka, bröd, ett stycke kött, ett isterband och ett julhjus. Julaftons morgon steg man upp mycket tidigt, husmodern var först uppe och gav var och en vars ett äpple eller nötter och samtidigt hälsade på Guds fred eller God Jul. Sedan när alla var uppe åt man frukost eller de-
ver som det då kallades. Då smakade man på litet utav julmaten och julölet även julosten skulle fram och skäras. Sedan började man på

Tomasmässenatt 2951

*Mrs. Toleda Jacobson
Blåberg
Julframbet*

*Sökord
Allt i jul
Blåberg
april 20 1980*

arbetet för dagen Det första man sysslade med var att pinna upp julen
I taket fästes upp en stor drällduk som var kantad med en vacker
spets eller frans, i denna duk hängde varjehanda grannlåt t.ex. äpple
kronor utav papper och halm. På väggarna fästes upp bonader julabrev
och kort med alla slags bilder på, och allt möjligt, som lyste vackert.
Sedan lades ren halm i sängarna och på golvet. Man använde långhalm
i sängarna och på denna breddes på ett täcke, som kallades bärtäcke.
Sedan lades rent lakan i sängen. Detta lades så att det räckte över
huvudkudden. På den tiden användes inte örngott. Till påhölje användes
kavringar och fällar. På vägghyllorna ställde man upp de blankpolerade
tenn, koppar och mässingskärnen Sedan lades ren duk på stora bordet
alla julakakorna lades fram i rad på bordet och det treklyngiga ljus-
et ställdes fram på bordet. Klockan tolv på dagen skulle allt arbete
vara avslutat både ute och inomhus, fåglanekerna voro upphängda och
rent och snyggt i ladugården. och foder till djuren i ordningsställda
Även djuren skulle ha en aning om att det var jul, de skulle ha sär-
skilt foder på julafton. Sedan fingo de mjöl och hö. Utav hö och halm
sammanblandat famnade man ihop foder till djuren stora och små allt
efter djurens storlek detta foder lades i rad i foderladan. På julottan
skulle djuren ha detta foder, då tog man dem som de låg i tur och ord-
ning de stora först till de stora djuren och de små till de mindre
djuren. Detta skulle ha den betydelsen att djuren skulle följas åt i
hagen. När allt var i ordning vid middagstiden samlades familjen i
köket för att doppa i grytan. Husmodern kokade en stor gryta sovel och
så doppade man bröd i spadet, och åt sovel till. När doppet i grytan

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

2951

var över skulle familjen bada och klä sig fina. Då gjordes en balja med vatten i ordning och husfadern badade först sedan de andra i tur och ordning. Badvattnet fick inte slås ut på julafton. När familjen hade badat och klätt sig i hälltagskläder samlades de i rummet där brasan brann och sprakade i den stora öppna spisen. Julbrasan skulle tändas av husfadern, den bästa veden användes till julbrasan. I skymningen tändes ljusen och husfadern tog fram den stora bibeln och läste högt och de andra lyssnade andäktigt, så läste man och sjöng några psalmer och pratade om ett och annat tills det blev tid att äta kvällsmat, kvällsmaten bestod av bröd utav alla sorterna kött, fläsk, korv, revbenspjäll syltfötter lutfisk och gröt. Julölet hälldes upp i tennstop eller trästop och serverades till maten, dukade man bordet fullt av alla sorters mat och familjen satte sig till bordet och lät sig maten väl smaka alla rätterna skulle smakas fiskasupen fick heller inte utglömmas den skulle gå omkring och alla skulle ha fiskasupen. När man hade ätit sig väl mätt lästes en bön och tackades för maten sedan sjöngs en julpsalm, maten fick ej dukas av julaftons kväll, den skulle stå till annandagsotta. Man hade stor aktning och vördnad för julen, därför strävade var och en efter att fira julen så högtidlig som möjligt. Man trodde också att man vid denna högtid hade med osynliga väsen, så trodde man att tomtar och annat osynliga väsen gästade hemmen julnatten. Man hade också sina särskilda iakttagelser. Var det någon som gick ifrån bordet innan man läst för maten så blev den borta det tillkommande året. Även julbrasan var för- enad för iakttagelser den fick inte röras om, utah brinna ner orörd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

2951

8
2951

Bildade askan och glöden figurer som liknade en fot, som var vänd utåt rummet så blev det lik i familjen det kommande året, men vände foten sig inåt så blev det tillökning i familjen.

När husmodern bakade julbaket satte hon ett ax för var och en utav familjemedlemarna i en kaka bröd. Den vilkens ax brändes ner, den dog det stundande året.

Ljus skulle brinna julnatten. Detta ställdes på en talrik på bordet, Brann ljuset stilla så var det ett gott tecken men brann det ostadigt och krökte sig så blev det sorg. Tomten skulle ha sin del av julgröten man fyllde en talrik eller skål med gröy och ställde upp på höskullen för att tomten skulle få smaka på gröten. Den vandrande juden var också ute och gick julnatten, han benämndes med Jerusalemsnskomakare, julnatten var den enda natt på året han fick vila sig. Var det någon slarvig bonde, som ej tagit in sin åkerredskap, så kunde det hända, att han satte sig på någon plog eller harv för att vila sig. Det växte aldrig någon gröda mer på den åker som kördes med den plög eller harv på vilken den vandrande skomakaren vilat sig, därför var det viktigt för bonden att samla in sina redskap till jul.

Man trodde också att de döda firade sin egen julotta, därför fick man inte gå för tidigt till kyrkan, för då kunde det hända att man kom gill de dödas julotta. En vandrande var ute och gick julnatten han kom emellertid in i kyrkan under de dödas otta, kyrkan var upplyst och prästen predikade och församlingen sjöng och allt tycktes vara verklighet men innan han visste ordet av spelades utgångsmarch och allt folket rusade ut och ljusen släcktes och det blev mörkt. Jul-

*Anna G. Sjöström
Blådinge*

*Inlämnad
alltid till
Biblioteket
sept. 1930*

ottan var den mest besökta gudstjänst på hela året, då skulle gam-
mal och ung möta upp i templet för att höra julevangeliet förkunnas
och julpsalmerna sjungas. När gudstjänsten var slut skulle var och
en skynda sig hem så fort som möjligt det blev en sådan brådska för
ingen ville bliva efter. Den som först kom hem fick först inbärgat
det kommande året. Juldagen skulle man inte företaga sig något vidare
då skulle var och en hålla sig hemma för annars ville man inte hålla
sig hemma hela året man fick inte gå och lägga sig att sova för då
blev man sömning hela året, man skulle ut och skrämna skator så blev
man lättröstad. Juldagskväll var det sed att rida julabock, till detta
skulle det vara tre karlar. Således gick man till en grangård där
utanför kläddes man sig till julabock, de två karlarna ställde sig
med ryggen mot varandra och en rem som räckte om dem båda spändes om
dem, sedan fick de kröka sig så att de höll händerna på knät. Sedan
hängdes en getskinns eller fårskinnsfäll över karlarna och så var
bocken färdig. Den tredje utav karlarna skulle vara ryttare han skulle
också vara klädd i djurskinn och alla slags medaljer på bröstet. Så
red julabocken in i stugan och ryttaren han pratade om allt möjligt
och visade sina medaljer och bocken han hoppade och krumbuktade så
att ryttaren hade svårt för att styra honom. Men när ryttaren sade
pro still, då stod bocken stilla. När bocken krumbuktat sig trött så
red ryttaren ut och karlarna lade bort bockförklädnaden. Husvärden
skulle då bjuda på traktering. Annandags otta var det sed att drängar
gick i grangårdarna för att måka. Voro de vänner med sin granne så
ställde de iordning allting och gjorde snyggt. Men voro de ovänner

ställdes till spektakel och kastade in gödsel i ladugården istället för att gödsla ut.

Rida Staffan var en sed för längre tillbaka, denna ritt företogs mycket tidigt på annandagsotta. ~~Denna~~ Det skulle vara tolv ryttare de smyckade sina hästar och lade ett lakan på deras rygg. Så red man till en bäck eller källa för att vattna hästarna, sedan red man till en gård och red några rundelar på gården, den som red i spetsen sjöng en staffansvisa, då höll ryttarna in sina hästar så att de bildade en ring eller fyrkant framme på gården. Var inte husvärderna färdiga med att bjuda ryttarna in på traktering, så red de till en annan gård och då var det en stor skam för honom. Kom det någon på besök under julhelgen så skulle den bjudas på något för annars bars julen ut. Så förflöt de första juldagarna de andra som följde nämligen julhelgen. Då var gästfriheten på sin höjdpunkt, och julkalasen i full gång. Under dessa julfester roade man sig på bästa sätt för att få så trevligt som möjligt. Man roade sig med att gissa gåtor, "bo by" och alla slag av danslekar plockades fram.

Denna uppgift är berättad av min morfader han var född i Blädinge i början av adertonhundratalet hans namn var Sibbe Svensson han berättade detta för sina barn och min mor har berättat det för mig

Tekla Jacobsson
Blädinge.

Den 4/3 - 1930.

*Svensland
allt för god.
Blädinge m.*

Hemmens prydnade vid jul!

11

2951

Det mesta av de saker och föremål, som användes för prydnandet av hemmen torde i det närmaste vara känt. Men en sak, som borde räddas från glömskan är en julkrona av halm. Denna julkrona förfärdigades av den tjockaste delen av halmen, som sedan avskurus i önskade längder. (troligtvis vad mig berättats, omkring 16 cm) Dessa avskurna halmpipor uppträdde på en ståltråd tätt till varandra därefter böjdes ståltråden så att en ring bildades. Till julkronan användes 3 st. sådana ringar. Dessa ringar fästes sedan tillsammans med varandra likaledes med enkla halmpipor, som ordnades i korsvis så att geometriska figurer bildades. I alla fogar, där halmpiporna stötte samman festades färgad ull. Denna ull var av olika färg, grön och röd. Från den nedersta ringen hängde halmstrån ner, som förenades i en punkt där ändarna också döljdes av en ulltofs. För att ytterligare i någon mån kunna klargöra denna halmkronas form bifogas vidstående enkla skiss. Denna halmkrona hängdes upp i takduken över stora bordet i storstugan i endast en enkel tråd eller tagel, som den var ganska lätt kom den i rörelse vid minsta luftdrag och skiftade då i de olika färgerna varav ulltofsarna bestod.

Folklekar.

12

2951

/"Sänkelpass" var en omtyckt lek eller dans. Isynnerhet bland den äldre manliga befolkningen. Isynnerhet som det fordrades både styrka och smidighet. Det gick så till att två st, spingekluvar- kluvda vedträn varav lyssticker utspräcktes-lades i kors på golvet eller marken. Därefter ställde den dansande sig på ett ben i den ena rutan den andra foten drogs upp i jämnhöjd med knät och så att den vilade mot detta. Därefter hoppade han över från första rutan till den andra där skulle han byta om fot, också fortsattes dansen varunder sjöngs: "Först på hälen sen på (gårna) tån sen på käringen i sopevrån (den vrån där soperna förvarades) En annan sång som sjöngs vid lekarna var denna.

" Ekelöv och bokelöv, hassellöv och nötter
dansa kvickt min lilla vän du frys om dina fötter.
Ekelöv och bokelöv och hassellöv och hægge
dansa kvickt min lilla vän du dansar med en gräbbe.
Ekelöv och bokelöv och hassellöv och fere
dansa kvickt min lilla vän du dansar med en here.

Omm denna sång sjöngs vid dansandet av "sänkelpass" kan ej med bestämdhet sägas.

Till en lek som kallades ryttarkoja sjöngs.

1
Öppet står vårt bärjat led
för vår ro för vår ära
för vår dans för vår kära
fager och så ljuva.

2
Ryttarkoja red förbi
för vår ro för vår ära
för vår dans för vår kära
fager och så ljuva.

3
Du har lärt att stjäla
för vår ro etc.

4
Du har lärt ljuga
för vår ro etc.

5
Jag skall låta hänga dig
för vår ro etc.

6
Skarpa knivar lossa väl mig
för vår ro etc.

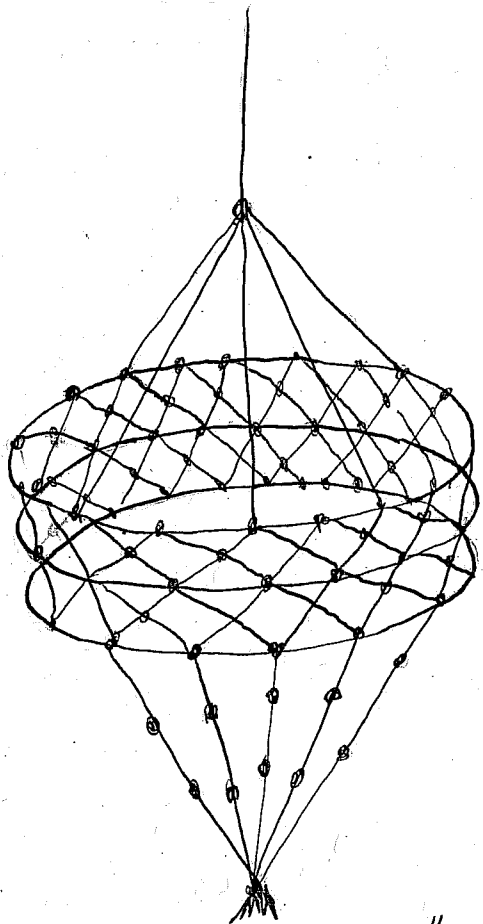
7
Jag skall låta bränna dig
för vår ro etc.

8
Kalla vattnet släcker väl mig
för vår ro för vår ära
för vår dans för vår kära
fager och så ljuva.

Leken fortsätter därefter ylls ryttarkoja mist sitt följe.

13

2951

//
HALMKRONA MED FÄRGÅDE ULLTOFSAR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

2951